

1104 B. S. Officio proponebantur dubia *Capituli Collegiatae Locarni dioecesis*, 'Como' in Helvetia. Videlicet hujus Capituli praebendae ex maxima parte consistere dicuntur in pecunia, quod praecipue evenit ex extinctione decimarum jussu Gubernii facta. Pecuniam hanc in bona stabilia fructifera converti vix posse exponunt, quum ejusmodi bona rarius occurrant, aut si occurrant emenda, tanti pretii constant, ut non plus quam $2\frac{1}{2}$ proc. annuatim referant; id autem praebendas jam per se satis exiguas nimis deprimere. Neque census annuos emi posse tum propter leges existentes, tum propter populi communem aversionem, qui potius annuas usuras 4—5 proc. pro mutuo solvere, quam censu se onerare velit.

Quare interrogant:

I. „Sitne sustentatio honesta, qua beneficiati indigeant, et quam debeant habere ex fructibus 'Capitalis' praebendae, in ejusmodi circumstantiis sufficiens titulus aliis ab Ecclesia jam approbatis similis, ob quem liceat contractum inire, quo detur pecunia capitalis praebendarum ad usuras annuas 4—5 proc., adjecta hypotheca bonorum stabilium et cautione per viros notos et solvendo pares praestita, quo secura reddatur praebendarum perpetuitas?“

II. „Possitne ille titulus extendi etiam in favorem ecclesiarum, monasteriorum aliorumve locorum piorum, atque etiam ad pupillos aliosque homines, qui in similibus circumstantiis, ut supra, versentur et debeant pecuniam, quam possident, frugiferam facere, ut honeste sustententur?“

III. „Sufficiantne, ut ille contractus (mutui) licitus evadat, leges civiles earumque procedendi ratio, quae hodie dum tales contractus communiter approbant atque eorum executionem tuentur, non minus quam communis et tacitus populi consensus, qui per longaevam consuetudinem videtur ejusmodi contractus commoditatis et facilitatis causa substituisse aliis contractibus difficilioribus et implicatis?“

IV. „Possitne etiam ratio haberi auctoritatis Ordinarii et multorum virorum ecclesiasticorum doctorum et proborum, qui, spectatis circumstantiis supradictis, licitudini horum contractuum favent eosque approbant?“¹
(Sequuntur dein alia dubia minoris momenti.)

Fer. IV. 31. Aug. 1831: „Propositis superioribus capituli Collegiatae Locarni precibus, quae jam per manus una cum Dominorum Consult. suffragiis distributae fuerant, Em. et Rev. Domini dixerunt:

Ad I. II. III. IV: Non esse inquietandos, et acquiescant, dummodo parati sint stare mandatis S. Sedis.“

„Fer. IV. 7. Sept. 1831 S. Dom. N. Greg. XVI. in solita audientia R. P. D. Assessori S. Officii impertita, Em. resolutiones approbavit.“

praehabitis Dominorum Cons. suffragiis, dixerunt: Provisum in decretis fer. IV. 18. Aug. 1830, atque dentur Decreta.

„Eadem die et fer. SS. D. N. Gregorius div. providentia Papa XVI. in audientia R. P. D. Assessori S. Officii impertita, resolutionem ab Emm. captam approbavit.“ (Sunt ea ipsa decreta, de quibus dubium movebatur, quia nullam legis Principis ut necessarii tituli mentionem faciunt.) — Quod responsum in collectione sua S. Congr. de prop. fide non assumpsit; invenitur in Gury-Ballerini not. ad I n. 878 ultimum documentum.

¹ Dubia proposita inveniuntur idiomate italico: quapropter ea verti in linguam latinam; responsa a S. Officio et a S. Sede data latina lingua prodierunt.

Unde iterum patet, quum tam multa et varia interrogata essent de titulo ad moderatum lucrum percipiendum, S. Officium et S. Pontificem non solum titulum legis civilis ejusque taxam respexisse, sed in genere noluisse impedire, quominus annum lucrum ex pecunia aliis tradita perciperetur.

Articulus III.

Uberior declaratio justi tituli foenoris et diversae agendi rationis Ecclesiae.

I. Pecunia ex sese sterilis est, ac proin, nisi alia accedant adjuncta¹¹⁰⁵ aliaque elementa, recte dicitur peccatum usurae, si quis ex usu pecuniae mutuo datae lucrum quaerit seu percipit foenus.

II. Pecuniae, quando instrumentum negotiationis est, quaedam quasi-fertilitas potest attribui: nam revera lucrum, quod negotiando licite capitur, non soli labori et industriae, sed etiam pecuniae in negotiatione collocatae respondet; seu pecunia in negotiatione collocata habet praeter substantiae valorem usum pretio aestimabilem. Negotiationem autem intelligo non solum strictam, sed etiam latam, quando conficiuntur per machinas diversae res negotiationi destinatae.

Simile quid dici debet de pecunia, quando characterem habet repraesentatricis *omnium rerum, etiam frugiferarum*. Nam si hunc characterem induit, in pecunia dominus quasi omnia, etiam frugifera possidet; hinc usus pecuniae est ipsi, etiam ultra ejus valoris substantiam, pretio aestimabilis.

III. Ut autem pecunia hos characteres habeat, fieri potest aut ex speciali conditione domini, aut ex communi et universali conditione vitae socialis. Si prius tantummodo obtinet, in singulis casibus probetur oportet, eum, qui alteri pecuniam det, in tali conditione versari, ut licite pro pecunia data postulet compensationem tamquam pro usu rei frugiferae. Si posterius obtinuerit, probatio singularis non requiritur, sed usus pecuniae jam communi aestimatione utilitatem habet pretio aestimabilem, substantia ejus valoris manente intacta: quapropter quilibet pro pecunia alteri tradita compensationem recipere licite potest, sicut ex domo locata¹.

IV. Nostris autem temporibus pecuniae conditionem hanc communem¹¹⁰⁶ evasisse, ab eo, qui socialem vitam paulo aspexerit, nequit in dubium vocari. Nam 1) res omnis generis tantae fluctuationi et instabilitati subjacent, ut pro pecunia summa facilitate possint acquiri; 2) per libertatem negotiandi, per associationes quam plurimas, per industriales operas via ferrea machinisque multum adjutas, omnibus etiam

¹ Quod alii fere sic exprimunt: Quamdiu pecunia manet mera pecunia seu instrumentum permutationis, essentialiter infructuosa est et foenus quodlibet injustum: sed si evadit „capitale“, lucrum gignit, neque foenus percipere injustum est, nisi sit excedens. Et quamquam cum natura „capitalis“ sortis periculum conjungitur: nihilominus hoc periculum per cessionem partis lucri excuti potest. Cf. Weiss, *Apologia christianismi*, seu „*Apologie des Christenthums*“ t. 4 pag. 498 sqq.

iis, qui tantillum pecuniae secus otiosae possident, facultas detur partem habendi in negotiis ex se lucrosi¹.

V. Prioribus vero temporibus, quum conditiones illae pecuniae extrinsecus advenientes non adessent, Ecclesia communi lege non poterat permittere, ut ex pecunia alteri tradita lucrum hauriretur, sed lege communi id interdicerere debuit, exceptionibus illis admissis et rationibus illis permissis, quibus, ut supra dictum est, ex pecunia semper licuit lucrum facere. Nam revera neque facultas negotiandi cuique aderat, sed paucis tantum idque post collectam notabilem pecuniae summam: quodsi quis cum aliis in hunc finem conjunctim agere volebat, id poterat per contractum societatis; neque pecunia domino representabat cujuslibet generis bona: nam bona naturaliter frugifera in tam stabili possessione erant, ut dominum raro mutarent, res artificialiter frugiferae, quum inventiones nostri saeculi deessent, tanto numero tantaque copia minime erant: paucis, si quis pecuniam possidebat in summa non valde notabili, haec naturam sterilitatis, quam ex se habet, exuere non consuevit, sed mansit otiosa.

Hinc etiam facile intelligitur, cur etiam nunc Ecclesia non tam solemniter modo foenus permiserit, quam antea prohibuerit. Leges illae antiquae normae sunt, quae pecuniae valorem et naturam *per se* respiciunt, adeoque in se semper rectae et justae: tolerantia vero hodierna respicit conditionem pecuniae *adventitiam*, eamque *per se* mutabilem, ita ut perpetua norma ex se esse non possit. Quis enim dixerit, socialem vitam eam esse, ut ad stabilitatem priorum saeculorum redire non possit? Quod etsi *improbabile sit, impossibile non est.*

1107 Concludes. 1. Spectata hodierna conditione socialis vitae, non est amplius peccatum *injustitiae* vel *usurae* accipere moderatum foenus etiam ab eo, qui utpote pauper mutuata pecuniâ utitur ad necessitates vitae: quia mutuator privat se usu pecuniae pretio aestimabili. Attamen *caritatis* obligatio urgere potest ad verum seu gratuitum mutuum, si conditio mutuantis ea est, ut alterum ad eleemosynam talis gratuiti beneficii obliget. Usurae autem peccatum etiam nunc atque semper erit, res primo usu vere consumptibiles atque consumptioni, non negotiationi destinatas, quibus alter indigeat, ut frumentum etc., mutuo

¹ Quas conditiones sociales mihi non videntur illi satis expendisse, qui in hoc solo insistunt, quod mutuator pecuniâ traditâ quodammodo societatem ineat cum mutuatorio sive mercaturae sive alterius negotii lucrosi, aut sibi jus ad partem bonorum (naturaliter) frugiferorum emat. — Equidem puto, neutrum esse plane necessarium, sed sufficere *communem facilitatem* adhibendi pecuniam in usus licitos quaestuosos, sive ex pecunia constituendi „capitale“. Quare etiam quis est, qui non possit jure praetendere titulum lucri cessantis, maxime quum pro minima etiam summa pecuniae praesto sint associationes, quae moderatum foenus tradentibus pecuniam vi negotiationis dare possint, v. g. instituta, ubi quaelibet pecunia ad futuros usus cum lucro reconditur, praecipue quae vocantur „Rabatt-Spar-Anstalten“, qua institutione iis, qui quotidianas res *soluta pecunia* emunt, lucrum aliquod conceditur, ita tamen, ut lucrum illud non statim tradatur, sed tradito chirographo ad foenerandum committatur!

tradere cum obligatione fœnoris: nisi forte titulus extrinsecus adsit, v. g. quod mutuator facilitatem habeat eas res in frugiferas convertendi lucrumque percipiendi, qua se nunc privet.

2. Si leges publicae certam taxam fœnoris statuerunt, eam sine injustitia transgredi non licet, nisi forte extraordinariae circumstantiae majoris periculi aut damni orituri existant: alias, qui majus lucrum sperat, per modum societatis in certa negotiatione similive commercio pecuniam collocare debet. Nam lex publica ut pretium certarum mercium, ita etiam pecuniae alteri commissae constituere potest, imo aliquando debet, quo majus est periculum, ne capitalistae injustam partitionem lucri inter pecuniam et laborem vel industriam facere conentur.

3. Si vero de magnitudine fœnoris quaeritur, quando legalis taxa¹¹⁰⁸ non existit: ejus justitia per se quidem communem aestimationem sequitur, similiter ut alicujus mercis vel locationis pretium. Verum notari debet, hanc communem aestimationem non debere *injuste* esse productam.

Injuste produci potest duplici modo 1) ex parte oppressivae exactionis eorum, qui ut pecuniae domini eam tradunt; nam quia ii in necessitate plerumque non versantur, difficiles et morosos sese exhibendo, illos, qui postulant pecuniam, quasi cogere facile possunt, ut plus aequo solvant. 2) Accidere potest, ut pecunia multa quaeratur, ac proin augeatur traditionis pretium; at quaeritur ad industrias, speculationes, negotia periculosa et injusta, iique, qui ejusmodi rebus inhiant, quo minus curant, utrum postea solvendo impares sint necne, eo magis proclives sunt ad offerendum foenus enorme. Quodsi his aliisve modis commune pretium justo magis crevit atque ejusmodi injustis negotiis operationibusque innititur, tale pretium, etsi commune, sine injustitia sumi nequit; est enim quaedam participatio injustitiarum, quae a mutantibus et utentibus pecuniâ exercentur.

Signum autem injusti fœnoris est, si lucrum, quod mutuatori promittitur, non manet notabiliter infra id, quod justa speculatione et negotiatione homines se lucraturum sperare possunt. Dico, nisi notabiliter infra id manet: nam labori et industriae certe bona pars lucri ex justitia debetur¹.

Quare etsi 6—9 proc. annui fœnoris, si communis aestimatio esset usum pecuniae tanti valere, injustum pretium dici posse non puto; tamen vix videtur *communis* aestimatio illa evasura esse: multo magis, si augetur etiam, e. g. ad 20 proc. usque, id justum esse, plane non amplius video. Nolo tamen negare, per modum societatis in *singulari* omnino casu negotiatione tantum lucrari aliquem posse, aut ratione extraordinarii periculi

¹ Ratio autem, cur ii, qui multum pecuniae possident, campsores puto (Banquiers) atque Croesos nostrae aetatis, generatim tantam vim in mutuarios exercere atque foenus augere possint, satis clara est. Scilicet vis et numerus pecuniae numeratae seu nummorum nullam justam proportionem habet cum numero transactionum, quae fiunt, vel cum valore rerum transigendarum, de quibus contractus coniciuntur. Unde fere semper non satis pecuniae pro necessitatibus praesto est.

ejusque maximi ipsum periculum tanti posse aestimari: at isti casus omnino sunt extraordinarii, qui communi aestimationi non subjacent¹.

Caput IV.

De reliquis contractibus onerosis.

Diversi et multi contractus onerosi iniri possunt innominati, aut qui non regulari alicui aestimationi subjacent, ut contractus illi „do ut facias, facio ut facias etc.“ Verum de his speciatim agere non possumus, idque eo minus necessarium est, quod circa justitiam injustitiamve analogiam venditionis et locationis sequuntur.

Articulus I.

De contractibus onerosis principalibus.

§ 1.

De emptione et venditione.

Cf. S. Alph. n. 793—838, S. Thom. II. II. q. 77, Lugo l. c. disp. 26, Elbell. c. n. 556—581, Schwane l. c. § 19—21, Pruner *Lehre vom Recht* I, § 145.

Punctum I.

De natura contractus venditionis.

1109 I. Communis definitio emptionis et venditionis est: consensus de re et de pretio, seu contractus, quo unus se obligat ad rem alteri in dominium tradendam, et alter ille ad determinatum pretium solvendum².

II. Quamquam igitur per se solus consensus emptionem et venditionem perficit — nisi forte in quibusdam casibus documentum scriptum aliaeve solemnitates a lege positiva postulantur — tamen de acquirendo dominio et de periculo rei sustinendo, quum non omnes diversorum regnorum leges idem disponant, neque in conscientia ubique eadem principia valent.

III. Nihilominus in conscientia contrahentes sese ligare possunt contra legum praescripta ad onera alio modo disponenda, modo et justitia naturalis servetur et scientes atque liberi a lege positiva recedant: quodsi nihil expresse statuitur, onera favoresque secundum leges regionis ferenda sunt, nisi forte contraria sit ac certa *consuetudo*.

1110 IV. Praecipuae dispositiones diversorum jurium sunt hae:

¹ Cum his concordat Romani theologi sententia, quam habes in libellis period. „*Archiv für katholisches Kirchenrecht*“ t. 1 pag. 329.

² In jure Gallico hunc communem conceptum emptionis et venditionis non-nihil mutatum esse, habes ex no. IV. Cf. *Carrière de contract.* t. 2 n. 657.

Jus Romanum. Contractus emptionis et venditionis perficitur consensu, nisi conventio facta sit de scripto documento; quod si obtinuit, consensus praevis habetur pro stipulatione postea faciendi contractum, nisi constet de contrario —: verum dominium non transfertur, nisi et re tradita et pretio aut soluto aut fide de eo solvendo data. Nihilominus periculum rei et utilitas (sensu aliquatenus restricto) ad emptorem pertinet, ita quidem ut, si res pereat, emptor tamen pretium solvere teneatur. Cf. Lugo *de just. et jure* disp. 26 n. 3.

Jus Gallicum. Venditio solo consensu de re et pretio perficitur: instrumentum, si quod requiritur (requiritur autem, si summa venditionis 150 fr. excedit), est ad *solam probationem* in foro externo. — Si vero agitur de rebus, quae ad mensuram venduntur, aut gustari solent, ad consensum accedere debet mensuratio aut gustatio rei facta. Dominium statim transit in emptorem, ac proin etiam periculum et utilitas. C. C. art. 1583.

Jus Borussiae. In venditione *libera* (excepta venditione in folle), ante rem traditam damnum et periculum, sed communiter etiam utilitas rei, manet apud venditorem. Venditione autem in folle facta (germanice: in Pausch und Bogen), post *contractum subscriptum* statim cum omnibus rei juribus et fructibus etiam onera omnia et pericula in emptorem trans-eunt. Th. 1 Tit. 11 § 95 etc.

Jus Anglicum. Periculum rei est apud eum, apud quem est rei dominium. Ut autem emptione acquiratur dominium 1) per se non requiritur traditio rei, sed consensus et pretium *constitutum*, modo res in specie et separatim determinata et perfecta sit; 2) dominium autem mercium, quae secundum pondus vel mensuram venduntur, non transit in emptorem, nisi res emptori aut alteri emptoris nomine sit tradita: idem valet de re, quae licet in specie (in individuo) omnino determinata quidem est, sed nondum perfecta et ad tradendum apta fuit tempore contractus: haec enim etiam *tradi* debet, ut apud emptorem sit dominium. Crolli *de just. et jure* v. II. n. 498.

V. Ex quibus colligitur, periculum rei — si excipis jus Borussiae — plerumque apud emptorem esse, etsi ex rationibus diversis diversa jura id statuunt; apud venditorem esse: 1) si quid emitur ad experiendum (auf Besicht oder Probe), antequam conditio impleta fuerit, 2) si quae emuntur ad mensuram seu pondus, antequam emptori mensurata fuerint.

- E. g. 1) si statuto, imo et soluto pretio, 100 modios tritici ex cumulo mensurandos emis: periculum in te nondum transit;
- 2) si totum cumulum tritici emis, statuto pretio pro singulis modiis, periculum interim manet apud venditorem;
- 3) si totum cumulum emis, non mensuram, sed pretium totale tuo periculo determinans, periculum rei in te transit.

Nihilominus si ex culpa venditoris res pereat, ille tenetur non solum pretium emptori reddere, sed omne damnum emptori restituere. — Item si venditor est in mora quoad rem tradendam, ad ipsum spectat periculum. S. Alph. n. 798.

VI. Communiter etiam fructus et utilitas rei — si iterum jus Borussiae excipis — ad emptorem pertinet.